

Titel : Samenspel: Project en procesevaluatie
Door : J.M.H. Knijnenburg, *onder begeleiding van Drs. M.H. Daal-Evers & drs. H.M.W. Bos*
Datum : 2008

Deze verhandeling richt zich op een vooronderzoek naar de Samenspelmethodiek, waar DaalAdvies sinds eind 2005 eigenaar van is. Zij verzorgt onder andere aan de methodiek gerelateerde scholings- en implementatietrajecten. De methodiek heeft inmiddels een goede naam verworven en het programma kent een brede verspreiding in Nederland (DaalAdvies, 2008).

Inleiding

Samenspelmethodiek

Samenspel richt zich op ouders waarvan de kinderen risico lopen op achterstanden in hun ontwikkeling. Eén of twee dagdelen per week komt een groep kinderen (0 - 6 jaar) en hun ouders (98% moeders) onder leiding van een leidster bijeen (Van Drongelen, 2006; DaalAdvies, 2008). Het uitgangspunt van de methodiek wordt gevormd door de volgende vijf doelen: ontwikkelingstimulering, opvoedingsondersteuning, ouderbetrokkenheid, verbeteren van de interactie en ten slotte emancipatie en empowerment. Samenspel wordt toegepast binnen of als toeleiding naar voor- en vroegschoolse educatie (VVE) (Van Drongelen, 2006; DaalAdvies, 2008).

Onderzoek

Naar de methodiek is weinig tot geen empirisch onderzoek uitgevoerd. Uit wetenschappelijk oogpunt kan de methodiek worden ingedeeld onder de categorie gezinsgerichte programma's. Door het Nederlands JeugdInstituut (NJI) is geen enkel gezinsgericht programma effectief bevonden, de methodiek is dan ook ingedeeld in de categorie van "veelbelovende" interventies (Nederlands Jeugd Instituut, 2008).

Aanleiding

DaalAdvies en de Bernard van Leer Foundation achten de tijd rijp om de status van „veelbelovende” interventie, door middel van effectonderzoek, te verhogen naar die van „bewezen effectieve” interventie (Nederlands Jeugd Instituut, 2008). Aan het Verwey-Jonker Instituut is gevraagd om een onderzoeksopzet te ontwikkelen. Hieruit volgt een programma- en procesevaluatie die er op gericht is nader zicht te krijgen op de uitvoeringspraktijk. Hieruit volgt de onderzoeksvraag: *Wat zijn de essentiële werkzame elementen van Samenspel? Welke variaties laat de uitvoeringspraktijk zien en op welke locaties wordt het programma uitgevoerd volgens op zijn minst deze kernelementen?* (Pels, Distelbrink, Flikweert, & Steketee, 2007). Deze onderzoeksvraag is door DaalAdvies voorgelegd als afstudeeropdracht en heeft geresulteerd in dit vooronderzoek.

Deelvragen

De onderzoeksvraag is voor de werkbaarheid opgedeeld in vier deelvragen en deze zijn weer verdeeld over twee deelstudies.

Deelstudie 1 Uitvoering en implementatie: Welke stichtingen brengen Samenspel ten uitvoer? Op welke wijze zijn er door de beleidsmakers, coördinatoren en leidsters variaties aangebracht in het uitvoeren van de methodiek?

Deelstudie 2 Samenspelmoeders: Welke positieve en negatieve aspecten van de opvoedingsbeleving, het sociale netwerk en een bepaald (belastend) probleemgebied ervaren de moeders binnen een Samenspelgroep? En is er een samenhang tussen de wijze waarop de moeders de opvoeding beleven, gebruik maken van hun sociale netwerk en de mate waarin een bepaalde problematiek als belastend wordt ervaren?

Methode

Werving

Er bestond geen overzicht van stichtingen die werken aan de hand van de methodiek. Met behulp van gedateerde administratieve gegevens en het internet zijn 15 stichtingen opgespoord. Daarvan hebben 11 stichtingen hun bijdrage geleverd aan dit vooronderzoek.

Participanten

Deelstudie 1: Uitvoering en implementatie

Van de 11 deelnemende stichtingen hebben totaal 10 coördinatoren, 14 leidsters, één assistent en één vrijwilligster meegewerkt. Per gemeente is een beleidsmaker benaderd om deel te nemen aan dit vooronderzoek. Totaal hebben er twee beleidsmakers middels een interview bijgedragen en hebben twee beleidsmakers schriftelijk een bijdrage geleverd.

Deelstudie 2: Samenspelmoeders

Werving van de moeders heeft plaatsgevonden via een intermediair. Er zijn 30 bezoeken afgelegd verdeeld over 10 verschillende groepen. Tijdens deze bezoeken zijn er totaal 26 vragenlijsten afgenomen aan moeders. Zij hadden gemiddeld 1.96 aantal kinderen met een gemiddelde leeftijd van 2.09 jaar. 50% van de deelnemende Samenspelkinderen was een jongen, 50% was een meisje.

Verzamelen en verwerken van data

Deelstudie 1: Uitvoering en implementatie

De data met betrekking tot variatie in de uitvoering van de Samenspelmethodiek zijn in kaart gebracht met behulp van één-op-één semi-gestructureerde interviews. Vooraf is een deel van de vragen vastgesteld, voorts blijft er voldoende ruimte voor de geïnterviewde over om eigen ervaringen te vertellen. De afgenomen interviews zijn integraal uitgeschreven. Vervolgens zijn deze interviews ingevoerd in MAX qualitative data analysis (MAXqda): een dataverwerkingsprogramma dat wordt gebruikt om kwalitatieve documenten te structureren.

Deelstudie 2: Samenspelmoeders

Met behulp van de Vragenlijst Voor Moeders zijn data verzameld. Deze vragenlijst is samengesteld uit algemene- en gestandaardiseerde vragen die zich richten op de opvoedingsbeleving (NVOS & OIO), het sociale netwerk (VOO) en de behoefte aan opvoedingsondersteuning (VOBO-z). Middels Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) zijn er op de variabelen afkomstig uit de vragenlijst berekeningen uitgevoerd.

Resultaten, Discussie & Kanttekeningen

Middels dit vooronderzoek is helder geworden waar de Samenspelmethodiek ten uitvoer wordt gebracht. Vervolgens is uiteengezet welke variaties er door de stichtingen zijn aangebracht in de methodiek en hoe de moeders Samenspel en hun opvoeding beleven. Ten slotte zijn er ondanks de kleine steekproef antwoorden gevonden op de vraag of er samenhang bestaat tussen opvoedingsbeleving door de moeder, de beschikbare bronnen van steun en de mate van belasting van probleemgebieden. Hieronder enkele in het oog springende resultaten:

Deelstudie 1: Uitvoering en implementatie

Beleidsmatig: De beleidsmakers in Den Haag vervullen een betrokken en aansturende rol naar Samenspel toe, binnen de overige gemeenten wordt er geen invloed uitgeoefend op de werkwijze van Samenspelcoördinatoren- en leidsters. De beperkte mate van betrokkenheid bij Samenspel door de beleidsambtenaren uit de overige gemeenten kan nadelig uitwerken voor de Samenspelcoördinatoren. Deze coördinatoren geven aan jaarlijks weer te moeten vechten voor hun subsidie en hierdoor in onzekerheid te verkeren over of hun Samenspelgroep(en) het volgende jaar weer terug mogen keren.

Organisatorisch: De organisatorische richtlijnen zijn binnen de Haagse Samenspelgroepen ingevuld middels de door de gemeente Den Haag voorgeschreven richtlijnen. Dit betekent dat een

Samenspelkind in Den Haag maximaal een half jaar deelneemt aan Samenspel, maar in de overige gemeenten maximaal 2,5 jaar kan deelnemen aan Samenspel.

Inhoudelijk: Binnen het praktijkboek SamenTaal (Kuhn, 2002) staan de activiteiten in het teken van een thema dat vier weken duurt, echter het praktijkboek

Samenspel is niet thematisch opgebouwd (Hoek, 2006). Niet alleen de SamenTaal, maar ook alle Samenspelgroepen werken aan de hand van thema-activiteiten.

Coördinatoren uit alle gemeenten hebben op het organisatorische en inhoudelijke vlak professionalisering doorgevoerd. Protocollen, reglementen, intakeformulieren, dagindelingen, presentielijsten, evaluatieverslagen, volgsystemen en dergelijke zijn ontwikkeld. Al deze informatie is heden ten dagen nodig om verantwoording af te leggen de gemeenten en de middelen hiervoor worden in de praktijkboeken (Hoek, 2006; Kuhn, 2002) niet geboden.

Deelstudie 2: Samenspelmoeders

Van oorsprong richt Samenspel zich op kwetsbare gezinnen, specifiek moeders en hun kinderen. Over de uitvoerders van Samenspel is reeds uitgewijd, de deelnemende moeders zijn echter tot nu toe buiten beschouwing gebleven. Uit de ervaringen van de leidsters en coördinatoren leiden zij af dat de vijf kerndoelen van Samenspel hun uitwerking hebben. Ontwikkelingstimulering, opvoedingsondersteuning, het verbeteren van de interactie tussen ouder /verzorger en kind worden als redenen van deelname genoemd. Emancipatie en empowerment is voor de moeders heel belangrijk. Als moeders volgens de Samenspelcoördinatoren en -leidsters overwegend positieve ervaringen beleven aan Samenspel blijkt dat Samenspel een vorm van empowerment is. Samenspelgroepen hebben een positieve beleving van de opvoeding. Zij geven aan dat ze de opvoeding van hun samenspelkind redelijk goed aankunnen. In vergelijking met moeders uit de normgroep kunnen Samenspelmoeders de opvoeding van hun Samenspelkind beter aan. Dit kan betekenen dat de kerndoelen van Samenspel ervoor gezorgd hebben dat moeders sterker in hun schoenen staan. Welk en of er een aandeel is van één van de vijf kerndoelen is speculeren. De belasting van de opvoeding wordt minder positief ervaren, maar de moeders geven niet aan dat druk voor hen te belastend is.

Het is van belang de onderzoeksmethode aan te passen aan de doelgroep. De moeders zijn over het algemeen zwak in de Nederlandse taal en ondervinden moeite met het invullen van een vragenlijst. Tevens onder begeleiding blijft de taal een struikelpunt. Om de betrouwbaarheid en validiteit te waarborgen konden de vragen niet worden vertaald of in een context worden geplaatst.

Vanuit DaalAdvies wordt aangegeven dat 98% van de Samenspel deelnemers bestaat uit moeders. Echter in deze huidige samenleving heeft zich een verschuiving voorgedaan. Niet alleen moeders zorgen voor de kinderen, ook de vaders, oma's, opa's, au pairs en dergelijke leveren hun aandeel in de opvoeding. Vandaar dat de Samenspelgroepen zich aanpassen aan deze verschuiving en waar mogelijk nu ook vaders, oma's en opa's mogen deelnemen. Samenspel is voor ouders/verzorgers en hun kinderen. Dus moet de methodiek voor een breder publiek inzetbaar worden gemaakt, en het onderzoek dus ook.

Conclusie

De door DaalAdvies voorgelegde afstudeeropdracht had in haar oorsprong de volgende onderzoeksvraag: *Wat zijn de essentiële werkzame elementen van Samenspel? Welke variaties laat de uitvoeringspraktijk zien en op welke locaties wordt het programma uitgevoerd volgens op zijn minst deze kernelementen?* (Pels, 2007). Deze vraag resulteerde in de twee deelstudies waaruit dit vooronderzoek is opgebouwd.

Met de Vragenlijst Voor Moeders is het niet mogelijk om een bevestigend antwoord te geven op de vraag wat de essentiële werkzame elementen van Samenspel zijn. Echter ondersteunen de resultaten de werking van de vijf kerndoelen van de Samenspelmethodiek oftewel de essentiële werkzame elementen van de Samenspelmethodiek. Middels de gesprekken met de beleidsmakers,

coördinatoren en leidsters zijn alle betrokkenen bij Samenspel benaderd. Op deze wijze heeft zich een algehele evaluatie van het proces en het programma rondom Samenspel voltrokken. Variaties in de uitvoeringspraktijk zijn gevonden en uiteengezet. Binnen dit vooronderzoek lag het laatste deel van de onderzoeksvraag, *op welke locaties wordt het programma uitgevoerd volgens op zijn minst deze kernelementen*, buiten het bereik van de onderzoeker.

